

UOT: 32; 327

AVROPADA MIQRANT BÖHRANI VƏ İSLAMAFOBİYANIN ARTMASI

Tərlan ORUCOVA*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 16 aprel 2019; çapa qəbul edilmişdir: 9 iyul 2019; online-
da çap edilmişdir: 25 sentyabr 2019.

Received: 26 March 2019; accepted: 9 July 2019; published online: 25 September

Açar sözlər: islamofobiya, müsəlmanlar, miqrasiya, miqrasiya siyasəti, integrasiya, miqrant böhranı

Giriş

“Müasir dövrdə Avropa ölkələrinin üzləşdiyi əsas problemlərdən biri orada islamofobiyanın geniş yayılmasıdır. Belə ki, islamofobiya dözümsüzlüyün və ayrı-seçkiliyin forması kimi etnik və dini zəmində qarşıdurma səbəb olaraq Avropa ölkələrinin sosial-iqtisadi inkişafına, ümumilikdə onların demokratik inkişafına ciddi maneə yaradır. Qərbi Avropa ölkələrində islamofobiyanın yayılması bu ölkələrdə multikulturalizmin iflasa uğramasının əsas göstəricilərindən biridir”. (1, s. 119) Avropada islamofobiya meyllərinin artmasına şərait yaradan digər faktor isə Suriya vətəndaş müharibəsi nəticəsində müsəlmanların kütləvi şəkildə Avropa ölkələrinə gəlmələri oldu.

Suriyada vətəndaş müharibəsindən sonra artan köç əvvəlcə qonşu ölkələrə təsir etmiş sonra Avropaya qədər uzanmışdır. 2015-ci ildən etibarən bu köç dalğasının Avropaya sıçraması ilə qitədə vəziyyət gərginləşmişdi. İkinci dünya müharibəsindən bəri Avropa belə mürəkkəb və geniş miqyaslı qaçqın axını ilə üzləşməmişdi. 2015-2016-cı illəri əhatə edən miqrant böhranı zamanı Avropa qitəsinin sərhədini 2.3 milyondan çox qanunsuz miqrant keçmişdir. 2017-ci ildə Aİ-yə daxil olan qeyri-qanuni sərhəd keçənlərin ümumi sayı 204,7 minə ensə də, miqrantların sayında baş verən azalma Avropada problemlərin bitməsi demək deyildi. Avropa ölkələri hələ də 2014-cü ildən bəri gələn təxminən 1,8 milyon miqrantı yerləşdirməyə çalışır (5).

İntegrasiya problemləri

Sığınacaq axtaran miqrantların cəmiyyətə integrasiyasına dəstək üçün Avropa ölkələri müxtəlif proqramlar həyata keçirir. “2014-cü ilin nəticələrinə əsasən, Miqrant İntegrasiya Siyasəti İndeksi (MIPEX) üzrə miqrant siyasətinin ən uğurlu dövlətləri İsveç, Portuqaliya, Yeni Zelandiya, Finlandiya, İsveç olduğu halda, ən sərt miqrasiya siyasəti həyata keçirən ölkələr Türkiyə, Latviya, Kipr, Litva və Slovakiyadır” (7). Almaniya, İspaniya, İsveç, İsveçrə və Norveç miqrantların integrasiyasını dəstəklədiyi halda Fransa, Macarıstan və Polşada isə rəsmi orqanlar tərəfindən heç bir proqram tətbiq edilmir. Avropa ölkələrinin siyasi, sosial və iqtisadi kontekstləri və miqrasiya keçmişləri fərqli olduğu üçün bir ölkədə uğurlu olan proqram digərində olmaya bilər. Avropa ölkələrinin çoxu, xüsusilə Suriya vətəndaş müharibəsi nəticəsində artan miqrant axınından narazı olsa da, bu axının iqtisadiyyatın inkişafına verdiyi töhfə də nəzərə alınmalıdır. Avropada işləyə bilən gənc nəslin azalması, yaşlı nəslin artması məlum həqiqətdir. Bunu nəzərə alanda əksəriyyəti gənclərdən ibarət olan miqrantların qocalmaqda olan Avropa əhalisinə işçi

* doktorant, Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası
e-mail: terlan.orujo@gmail.com

qüvvəsi dəstəyi təmin edəcəyi düşünülür. Bəziləri yeni gələnlərin sürətlə yaşlanan Avropa əhalisinə dinamika gətirəcəyinə, Avropanın demoqrafik və miqrasiya böhranı ilə üzləşməsinə baxmayaraq, miqrasiya böhranının demoqrafik problemi həll etmək üçün bir fürsət ola biləcəyinə ümid edir. Demoqrafik dəyişikliklər ilə bağlı narahatlıqlar real olsa da, miqrasiya böhranının Avropa ölkələrində demoqrafik böhranı hərtərəfli həll edə biləcəyi ehtimalları yanlışdır. Çünki yeni gələnlərin Avropa ölkələrində əmək bazarına və cəmiyyətə inteqrasiyası çətinidir. Bəzi qrupların inteqrasiyası uğurlu olsa da, ümumilikdə yerli əhali və miqrantlar arasında sosial-iqtisadi boşluq mövcuddur. Bu dezavantaj immiqrantların uşaqlarına da təsir edir. Yüksək təhsilli miqrantların Avropada əmək bazarına daxil olmasına baxmayaraq, yeni gələnlərin əksəriyyəti əmək bazarında daxil olmaqda bəzi çətinliklərlə üzləşirlər. Bunlara aşağı təhsil, məhdud dil bilikləri, yerli işəgötürənlərin tələb etdiyi bacarıq və təcrübəyə sahib olmama kimi məsələlər daxildir. Bildiyimiz kimi, inteqrasiyanı formalaşdıran bir neçə faktor var. Yuxarıda müzakirə edilən immiqrantların fərdi xüsusiyyətlərindən başqa, qəbul edən ölkənin immiqrasiya tarixi; miqrantlara xoş münasibət (və ya olmaması), inteqrasiya ətrafında siyasi kontekst və dialoq, rifah modeli, iqtisadi, sosial və demoqrafik tendensiyalar kimi fərqli təcrübələr inteqrasiya prosesinə əsaslı şəkildə təsir edir. Bəzən təhsilli olmaq belə miqrantların gəldiyi ölkədə uğur qazanacağına zəmanət vermir. Bacarıqlı miqrantların işsiz qaldığı nümunələr az deyil. Avropa ölkələrində yaşayan xarici miqrantlar yerli əhali ilə müqayisədə bütün iqtisadi göstəricilər (məşğulluq və iqtisadi fəaliyyət dərəcəsi, işin keyfiyyəti və s.) üzrə aşağı nəticələrə malikdir. Miqrantlar içərisində müsəlmanlar isə məşğulluq sahəsində açıq-aşkar diskriminasiya ilə üzləşirlər.

Avropa ölkələrində yaşanan miqrant böhranının əsas səbəblərindən biri miqrantların Avropanın dini və mədəni dəyərlərindən fərqli bir coğrafiyadan gəlməsidir. İmmiqrantların çoxunun müsəlman olması inteqrasiya problemlərinə yol açır, müsəlman miqrantlar irqçilik, ayrı-seçkilik və şiddətə məruz qalırlar. Bundan əlavə, Avropa ölkələrində İslam və müsəlmanlara qarşı hücumların sayı gün keçdikcə artır. İslam düşmənçiliyinə müsəlmanlara qarşı həyatın bütün sferalarında ayrı-seçkilikdən tutmuş, başörtüyü və çadra qadağalarına, ibadət azadlığının məhdudlaşdırılması, məscidlərə hücumlar, müsəlman ölkələrdən gələn miqrantlara qarşı tədbirlər görülməsinə qədər bir çox sahədə rast gəlmək olar.

Müsəlmanların inteqrasiyası üçün uyğun şəraitin yaradılmaması

İslami dəyərlərin və praktikaların müasir Avropa mədəniyyətinə uyğunlaşa bilməyəcəyi fikrinə Avropada bütün siyasi dairələrdə rast gəlinir. Müsəlmanlar problem olaraq qəbul edilir, çünki onların həqiqətən Avropa cəmiyyətlərinə inteqrasiyaya qadir olmadığı, bunun əvəzinə, Avropaya öz mədəniyyətlərini nəql etdikləri düşünülür. Müsəlmanların Avropaya demoqrafik və mədəni cəhətdən hakim olmaq üçün səy göstərdikləri düşüncəsi "Eurabia" məfhumunun ortaya çıxmasına səbəb olmuşdur. Avropalılar müsəlmanları inteqrasiya etməməkdə günahlandırdıqları halda, özləri müsəlmanların inteqrasiyası üçün uyğun şərait yaratmır. Rud Kupmanın "Miqrantlar üçün Vətəndaşlıq Hüquqlarının Göstəriciləri" nə əsasən 23 göstəricidən 14-ü birbaşa dini hüquqlara yönəlib ki, Avropa ölkələri nəinki bu hüquqları təmini üçün münbit şərait yaratmır, əksinə onları məhdudlaşdıraraq müsəlmanların cəmiyyətdən təcrid olunmasına səbəb olurlar. Həmin göstəricilər aşağıdakılardır:

- 1) Qurban kəsilməsinə icazə verilməsi; 2) İbadətə səsləyən azana icazə verilməsi; 3) Minarələrlə inşa edilmiş məscidlərin sayı (100 min müsəlmana görə hesablanır); 4) Müsəlmanlar üçün ayrı qəbiristanlıqların və ya qəbiristanlıqlarda ayrı bir bölmənin mövcudluğu; 5) Müsəlmanların tabutsuz dəfninə icazə; 6) Dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən

İslam məktəblərinin sayı (100 min müsəlmana görə hesablanır); 7) Dövlət tərəfindən təmin olunan xərclərdə İslam məktəblərinin payı; 8) Dövlət məktəblərində İslam dini dərsləri; 9) Qadın müəllimlərin hicab taxması hüququ; 10) İbtidai və orta məktəblərdə qız şagirdlərinin hicab taxması hüququ; 11) İctimai yayımda İslam dini proqramları; 12) Hər-bidə imamların olması; 13) Həbsxanalarda imamların olması; 14) Tanınmış müsəlman məsləhətçi orqanlarının mövcudluğu və imtiyazları (3, s. 172).

Müxtəlif Avropa ölkələrində hicab qadağası, İsveçrədəki “Minarə Referendumu”, İslam və onun peyğəmbəri haqqında karikaturaların nəşr olunması kimi faktlara nəzər salındıqda bu göstəricilərin yerinə yetirilmədiyini aydın olur. Avropada universitetlərdə məscidlərin bir-bir bağlanması və müsəlmanlar üçün çox vacib olan cümə namazının qadağan edilməsi, ibadət azadlığını məhdudlaşdırılması ən əsas hüquqlardan biri olan din və vicdan azadlığının pozulmasına gətirib çıxarır. Müsəlmanlara qarşı bu münasibətin nəticəsi olaraq inteqrasiyaya və sosial birliyə ciddi təhlükə yaranır. Beləliklə, Avropada 2015-2016-cı illərdə baş verən miqrasiya böhranı yalnız miqrasiyanın idarəedilməsi və sığınacaq institutları ilə bağlı problem yaratmadı, Avropada inteqrasiya proseslərinə də meydan oxudu.

Terror aktları və müsəlmanlara qarşı qərəzin artması

Miqrant böhranı və son dövrdə baş verən terror aktları müsəlmanlara istiqamətlənən qərəzi artırmış və müsəlmanlar Avropada arzu edilməz azlıqlara çevrilmişlər. Beləliklə, miqrasiya ilə bağlı təhlükə hissini Avropada bir sıra terror hücumlarının baş verməsi daha da şiddətləndirmişdir. Avropalıların böyük bir qismi 2011-ci ildən sonra həyata keçirilən terrorist hücumları üçün müsəlman qaçqınları, xüsusən də Suriyalıları günahlandırır, halbuki terrorçuların əksəriyyəti Qərbi Avropa ölkələrinin vətəndaşlarıdır. Bu hücumların çox azı, miqrantlar və ya cihadçılar tərəfindən həyata keçirilmişdir. “Europol 2016-cı ildə 142 hücumdan sadəcə 13-ünü müsəlmanların törətdiyini qeyd edir”. (6) Buna baxmayaraq, Parisdə 2015-ci ilin noyabrında təşkil edilən terror kimi bəzi hücumların miqrant mənşəli insanlar tərəfindən törədilməsi inteqrasiya, birinci və ikinci nəsil miqrantların radikallaşması ilə əlaqədar narahatlıqları artırdı. Populist radikal fikirləri olan bəzi siyasətçilər tərəfindən gələcək hücumların olacağı fikri səsləndirilməyə başlandı. Terror hücumları, medianın da təsiri ilə terrorizm, dini ifadə və miqrasiya kimi mövzularda ictimai müzakirəni daha da qızışdırdı və irqçi, ksenofobik və İslamofobik önyargıları legitimləşdirdi. Ona görə hökumət və KİV-lər dil seçimlərinin ictimai müzakirəyə necə önəmli təsir etdiyini nəzərə almalıdırlar. KİV-də İslamofobiyanı qınayan və onunla mübarizə aparan ictimai bəyanatlar kifayət qədər təsir gücünə malikdir. Danimarkada həddindən artıq sağçı və immiqrant əleyhdarı Danimarka Xalq Partiyasının Sədr köməkçisi Soren Espersen də Avropadakı hücumlarla əlaqədar müsəlmanları günahlandırmış, Danimarkanın “məhlətə ehtiyac duyduğunu və müsəlman miqrantların ölkəyə girmələrinin 6 illiyinə qadağan edilməsi lazım olduğunu söyləmişdir. (12).

Müsəlmanlara qarşı dözümsüzlüyün artması

Avropada müsəlmanlara qarşı stereotiplərin artması əhali arasında keçirilən müxtəlif sorğularda öz əksini tapmışdır. Məsələn, Polşa vətəndaşları hesab edir ki, müsəlmanlar cəmiyyətin 7%-dən daha çoxunu təşkil edir, əslində isə müsəlmanlar əhalinin 0,1%-dən azını təşkil edir. Belə yanlışlıq digər Aİ ölkələrində də var. 2016-cı il İpsos Mori keçirdiyi sorğuya əsasən 40 ölkədə ictimai rəy və gerçəklik arasındakı fərqi ölçərək müəyyən edilmişdir ki, insanlar müsəlmanların cəmiyyətin daha çox faizini təşkil etdiyini düşüncülər. Halbuki müsəlmanların real sayı respondentlərin düşüncülərindən daha azdır-Böyük Britaniyada 3, Fransada 4 dəfə azdır (8). Şübhəsiz ki, müsəlmanların bu cür qavranılmasının səbəbləri hökumətlərin anti-immiqrant mövqeləri, təhsilin olmaması, təhlükəsizlik

problemləri və son olaraq müsəlmanlarla şəxsi əlaqələrin olmamasıdır. 2017-ci ilin iyul ayında Avropa Komissiyasının müsəlman ölkələrindən olan qaçqınları qəbul etməkdən imtina edən Macarıstan, Polşa və Çexiyaya qarşı hərəkət etməsindən sonra qaçqın böhranı Avropanın gələcək integrasiyasına əsas maneə və Aİ üçün potensial bir təhlükə hesab edilməyə başladı.

İslamofobiyanın müxtəlif təşkilatlar tərəfindən ölçülməsi

Avropada müsəlmanların varlığına dözümsüzlüyün nəticəsində müsəlmanlara qarşı zorakılıq artmaqda davam edir. Üstəlik, cəmiyyət bu zorakılıqları adi qarşılaşmağa başlayıb. Böyük Britaniyadakı müsəlmanlara istiqamətli hücumları izləyən "Tell Mama" adlı təşkilat, müsəlmanlara qarşı hücumların artdığını açıqladı. "Tell Mama" (Müsəlmanlara qarşı hücumların ölçülməsi) İslamofobik təcavüz, ayrı-seçkilik və ya zorakılıq yaşayanlar üçün müstəqil və gizli hesabat xidmətidir. Onlar qurbanlara və şahidlərə emosional dəstək verir, zəruri hallarda polis və digər tərəflərlə onların adından əlaqə yaradırlar. Tell Mama 2017-ci ildə 1380 hesabat qeydə almışdı ki, onlardan 1,201-ni təsdiqləmişdir. Son üç ildə müsəlmanlara qarşı insidentlər davamlı artmışdır. 2017-ci ildə Böyük Britaniyada bir sıra daxili terror hadisələrinin baş verməsi miqrasiya və islam mövzusunda ictimai müzakirələrdə müsəlmanlara qarşı nifrət cinayətlərinin artmasına təkan vermişdir (2, s. 5, 6). Vəziyyət İsveçrədə də oxşardır. Federal İrqiçilik və Ayrı-seçkilik Komitəsinin sədri Martin Brunşviq Qraf İsveçrədə bir il ərzində müsəlmanlara qarşı irqçilik və ayrı-seçkiliyin artdığını bildirib. O, İsveçrədə irqçilik hərəkətlərinin əsas səbəbi kimi Avropada yaşanan miqrant böhranı və terror aktlarını göstərmiş, irqçiliyin son bir ildə İsveçrədə davamlı artdığını ifadə etmişdi (9).

Baş qərargahı Fransada yerləşən "Racism Islamophobia Watch" təşkilatı frankofon ölkələrdə islamofobiya və irqçiliyə qarşı mübarizə aparır. Hesabatda Fransa, Belçika, İsveçrədə islamofobiyanın yayılmasına dair faktlar ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılır (1, s. 123). 2013-cü ildən bəri fəaliyyət göstərən bu təşkilat hal-hazırda siyasi partiyaların, KİV-in, cəmiyyətdə olan önyarqı və qorxunun təsiri ilə artan diskriminasiya və islamofobiya ilə bağlı yalnız insanları və milli hökumətləri məlumatlandırmaq üçün aylıq və illik hesabatlar hazırlamır, eləcə də Avropa Şurası, ATƏT kimi beynəlxalq təşkilatlara ad-hoc hesabatlar təqdim edir. "Onlar mətbuatdan alınan məlumatlar və toplanan şahidlərin ifadələri əsasında bu ölkələrdə müsəlmanlara qarşı tətbiq olunan ən diqqət çəkici və ciddi epizodları təsvir edirlər. Bu epizodlar xronoloji qaydada təqdim olunur və onlar Avropa Şurası və ATƏT kimi müxtəlif beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən nifrət cinayətləri kimi tanınan epizodlara aid edilir ki, bunlara vandalizmə məruz qalmış məscidlər, fiziki təcavüzlər, ibadət yerlərinin və qəbiristanlıqlara qarşı hörmətsizlik və s. daxildir" (10, s. 5).

Beynəlxalq ictimaiyyət də müxtəlif monitoring hesabatlarında Avropada ayrı-seçkilik və islamofobiyanın vəziyyəti ilə bağlı narahatlıqlarını ifadə edir. Məsələn, "European Fundamental Rights Agency" (Avropa Əsas Hüquqlar Agentliyi) 2014-cü il iyul hesabatında "Əsas hüquqlar: 2014-cü ildə problemlər və əldə edilən uğurlar" mövzusunda fundamental hüquqlarla bağlı inkişafı təhlil edir. Nifrət cinayətlərinin artması ilə əlaqədar narahatlıqlarını ifadə edən Agentlik sənədin bir hissəsini "Antisemitizm və İslamofobiya" başlığı ilə vermişdir (11, s. 52)

ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Haqları Bürosunun 2018-ci ildə dərc olunan "Müsəlmanlara qarşı nifrət zəminində törədilən cinayət" adlı hesabatında etiraf olunur ki, Qərb ölkələrində müsəlmanlar dini və mədəniyyət insan haqları və demokratiya kimi anlayışlara zidd olan monolit qrup kimi təqdim olunur. Əgər bu dözümsüzlüyün qarşısı alınmasa bu ölkələrdə müsəlmanlara qarşı nifrət zəminində cinayəti təşviq edən mühit yaranacaqdır. Bu isə öz növbəsində müsəlmanların cəmiyyətdən təcrid olunmasına

səbəb olacaqdır (1, s.125).

Avropa Şurasının “İrqiçilik və Dözümsüzlüyə qarşı Avropa Komissiyası” (European Commission against Racism and Intolerance - ECRI) 2018-ci il Hesabatında islamofobiyanın hələ də Avropa ölkələrinin əksəriyyətində hökmran olması, ictimai müzakirələrdə İslam və müsəlmanların radikalizm, zorakılıq və terrorizm ilə əlaqələndirilməsi qeyd olunur. İslamofob nifrət daha çox İnternet vasitəsilə yayılır. Anti-müsəlman davranışlar mütəmadi olaraq məscidlərin inşasına qarşı şikayət və etirazlarda ifadə olunur. Hətta bir çox dövlətlərdə İslamofobik önyarqının "normallaşması" müşahidə olunur. Ayrı-seçkiliklə də tez-tez qara müsəlmanlar qarşılaşır. Eləcə də müsəlman qadınlar tez-tez zorakılığın hədəfinə çevrilir. Belə ki, onların üz örtüyü və hicabları dartılaraq çıxarılır... ECRI həmişə belə hücumların qarşısının alınması və cəzalandırılması üçün güclü tədbirlər görməyə çağırır. Çünki bu cür təhqir insan ləyaqətini alçaldır, onlarda qorxu və təcrid olunma yaranır, eləcə də inteqrasiyaya maneə yaradır (4, s. 10-11).

Beləliklə, islamofobiya meyillərinin artdığı. Avropa ölkələrinin siyasi səhnəsində irəliləyən ultra sağçı partiyaların təbliğat kompaniyalarında islamofob şüarlar özünü daha açıq şəkildə büruzə verir. Bu partiyaların islamofob şüarları onların son dövrdə reytinginin artmasına səbəb olan əsas amillərindən biridir. Hakimiyyətə gəlmək üçün islamofobiyadan istifadə edən bu qüvvələr onu problem hesab etmir, əksinə Qərb sivilizasiyasının məhvini qarşısını ala biləcək səmərəli bir vasitə kimi qəbul edirlər (1, s. 126).

Nəticə

Beləliklə, Yaxın Şərqi qaçqın böhranı ilə Avropanın yüksələn İslamofobiyası arasında, eləcə də radikal sağların yüksəlişi ilə İslamofobiyanın artması arasında birbaşa əlaqə var. Avropada sağ yönlü tendensiyaların güclənməsinə gətirib çıxaran başqa bir səbəb iqtisadi böhranlar idi. Əvvəlki həyat standartlarını itirən əhali iqtisadi böhranın səbəbini əcnəbilərdə, xüsusilə müsəlmanlarda görürdülər. Qərb cəmiyyətlərində ictimai sahədə daha çox görünməyə başlayan və demokratik hüquqlarının genişlənməsini istəyən müsəlmanların qəbul edilməməsi İslamofobiyanın bir başqa səbəbidir.

Beləliklə, Avropa İttifaqının ikinci ən böyük dini qrupunu təşkil edən müsəlmanlara qarşı son zamanlar Avropada cəmiyyət həyatının bütün sferalarında – siyasətdə, təhsildə, əmək bazarında, iş yerlərində və s. qərəz, ayrı-seçkilik, təcrid edilmə, zorakılıq halları çoxalmış, ümumilikdə islamofobiya təzahürləri artmışdır. Müsəlmanlara qarşı münasibətin kəskinləşməsinə miqrant böhranı, iqtisadi tənəzzül, rifah sisteminin süquta uğraması qorxusu, terror hadisələrinin artması və bunlardan istifadə edərək radikal və millətçi partiya və təşkilatların öz tərəfdarlarının sayını artırması, onların hakimiyyətdə təmsil olunmağa başlaması kimi amillərin təsir göstərdiyi şübhəsizdir. Biz isə hesab edirik ki, eyni zamanda Avropa ölkələrinin multikulturalizm siyasətindən imtina nitqləri və multikulturalizm siyasətindən imtina ehtimalı islamofobiyanın leqallaşmasına səbəb olur. Əksinə, multikulturalizm siyasətinin tətbiqi bu tendensiyaların qarşısını alar. Multikulturalizm siyasətinin tətbiqi ilə müsəlmanların Avropa cəmiyyətlərinə inteqrasiyası daha uğurlu olar. Müsəlmanların inteqrasiya etmədiyini islamofobik davranışların əsas səbəbi sayan Avropanın isə arqumenti əlindən alınmış olar. Beləliklə, Avropada islamofobiyanın artması probleminin həll yolu multikulturalizm siyasətinin tətbiq olunmasından keçir.

QAYNAQLAR

1. Nəcəfov E. Qərbi Avropa ölkələrində islamofobiya: tarixi, səbəbləri və nəticələri. Dövlət İdarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə // Azərbaycan, № 65, 2019, s. 119-130
2. Beyond the Incident: Outcomes for Victims of Anti-Muslim Prejudice // Tell Mama Annual Report 2017, Published 23 July 2018, 107 p.
3. Carol S, Koopmans R. Dynamics of Contestation over Islamic Religious Rights in

- Western Europe. Ethnicities. 2013, 13 (2), p. 165-190.
4. "Annual Report On Ecri's Activities" Covering the Period from 1 January to 31 December 2018, p. 10-11 (<https://rm.coe.int/annual-report-2018/168094d6fe> (13 iyul 2019))
5. Europe's migration crisis (<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78631> (14 may 2019))
6. Europol, European Union Terrorism Situation and Trend Report 2017 (The Hague: Europol, 2017) (www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/tesat2017.pdf)
7. International Key Findings. Policy indicators: Key Findings (<http://www.mipex.eu/key-findings> (02 iyul 2019))
8. Ipsos MORI Research Highlights - December 2016 (<https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/ipsos-mori-research-highlights-december-2016> (10 may 2019))
9. İsviçre'de İslam düşmanlığı yükselişte (<http://www.yenisafak.com/dunya/isvicrede-islam-dusmanligi-yukseliste-2478049> (10 may 2019))
10. Organisation Racism Islamophobia Watch. Report on Racism and Islamophobia in European French-Speaking Countries. 2014,2015, 2016,2017. (http://www.oriw.org/wpcontent/uploads/2018/03/Rapport_ORIW.14.17.pdf (13 iyul 2019))
11. Racism, xenophobia and related intolerance p. 52 'Antisemitism and Islamophobia on display' (https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-annual-report-2014_en.pdf (13 iyul 2019))
12. Religious apartheid: Leading Danish politician calls for ban on Muslim refugees". (<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/denmark-muslim-refugees-ban-islam-apartheid-asylum-seekers-migrants-a7161786.html> (10 may 2019))

Summary

Tarlan Orujova

Migrant Crisis and the Increasing of Islamophobia in Europe

The author researches the causes and consequences of the migrant crisis in Europe, as well as how the migrant crisis affects rising of Islamophobia.

According to the author, in addition to the individual characteristics of migrants, the integration process are fundamentally influenced by different experiences such as the immigration history of the host country, the positive attitude (or absence) of migrants, the political context and dialogue around integration, the welfare model, the economic, social and demographic trends. At the same time, the author notes that Europeans accuse of Muslims not integrating, but they do not create the conditions for Muslims to integrate. According to Rud Couman's "Civil Rights Indicators for Migrants", 14 of the 23 indicators are directly focused on religious rights, whereas European countries either not create favorable conditions for securing these rights and cause the exclusion of Muslims from society by limiting them.

It is further argued that the terrorist acts in Europe have increased the prejudice towards Muslims. Referring to the statistics, the author reveals that while most Europeans blamed Muslim refugees, especially Syrians, for the terrorist attacks after 2011, most of the terrorists are citizens of Western Europe. Very few of these attacks were carried out by migrants or jihadists. This fact shows how a negative prejudice against Muslims is rising. Various surveys conducted in Europe have shown increased anti-Muslim stereotypes, which is influenced by anti-immigrant positions, lack of education, security problems and, ultimately, personal contact with Muslims.

The article considers the rise of discrimination, intolerance and attacks against Muslims in Europe, the success of radical parties using Islam and Muslims issues, as an increase of Islamophobia.

As the proof of his argument, the author shows that the international community's concerns about the situation of discrimination and Islamophobia in various monitoring reports are highlighted in Europe.

Key words; *Islamophobia, muslims, migration, migration policy, integration, migrant crisis*

Резюме

Тарлан Оруджева

Кризис мигрантов и расширение исламофобии в Европе

Автор исследует причины и последствия кризиса мигрантов в Европе, а также то, как кризис мигрантов влияет на рост исламофобии.

По мнению автора, в дополнение к индивидуальным характеристикам мигрантов, на процесс интеграции в основном влияет различный опыт, такой как история иммиграции принимающей страны, позитивное отношение (или отсутствие) мигрантов, политический контекст и диалог вокруг интеграции модель благосостояния, экономические, социальные и демографические тенденции. В то же время автор отмечает, что европейцы обвиняют мусульман в том, что они не интегрируются, но они не создают условий для интеграции мусульман. Согласно «Индикаторам гражданских прав для мигрантов» Руд Кумана, 14 из 23 индикаторов непосредственно ориентированы на религиозные права, тогда как европейские страны либо не создают благоприятных условий для обеспечения этих прав, но и приводят к исключению мусульман из общества, ограничивая их.

Далее утверждается, что террористические акты в Европе усилили предубеждение по отношению к мусульманам. Ссылаясь на статистику, автор показывает, что, хотя большинство европейцев обвиняли мусульманских беженцев, особенно сирийцев, в террористических актах после 2011 года, большинство террористов являются гражданами Западной Европы. Очень немногие из этих нападений были совершены мигрантами или джихадистами. Этот факт показывает, как растет негативное предубеждение против мусульман. Различные опросы, проведенные в Европе, показали рост антимусульманских стереотипов, на которые влияют антииммигрантские позиции, отсутствие образования, проблемы с безопасностью и, в конечном итоге, личные контакты с мусульманами.

В статье рассматривается рост дискриминации, нетерпимости и нападений на мусульман в Европе, успех радикальных партий, использующих проблемы ислама и мусульман, как рост исламофобии.

В качестве доказательства своего аргумента автор показывает, что озабоченность международного сообщества ситуацией дискриминации и исламофобии в различных отчетах о мониторинге подчеркивается в Европе.

Ключевые слова; *Исламофобия, мусульмане, миграция, миграционная политика, интеграция, кризис мигрантов*

Redaksiya heyətinin üzvü s.e.ü.f.d. Qasımov Səyavuş Kamran oğlunun rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.